

Które czynności z zakresu ubezpieczeń są zwolnione z VAT

Czy ustalenie rozmiaru szkody albo wydawanie polis są usługami ubezpieczeniowymi? Ponieważ przepisy nie są jednoznaczne, warto sięgnąć do orzecznictwa i pism organów podatkowych.

Ustawa o VAT w art. 43 ust. 1 pkt 37, przewiduje zwolnienie dla usług ubezpieczeniowych. Od wielu lat zwolnienie to sprawia podatnikom problemy, które wynikają z niejasnego zakresu przedmiotowego i podmiotowego tego zwolnienia.

Celem artykułu jest omówienie wspomnianego zwolnienia, jak również podjęcie próby wyjaśnienia najistotniejszych zagadnień z nim związanych. Pomocna w tym zakresie jest analiza orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE), polskich sądów administracyjnych, jak również interpretacji prawa podatkowego organów podatkowych.

Co zapisano w Dyrektywie 112

W doktrynie prawa podatkowego wskazuje się, że główną przyczyną zwolnienia usług ubezpieczeniowych z VAT jest problem związany z prawidłowym określeniem podstawy opodatkowania. Często bowiem zdarza się, że składka ubezpieczeniowa wpłacana ubezpieczycielowi nie stanowi wyłącznie wynagrodzenia należnego ubezpieczycielowi za świadczoną usługę.

Źródła omawianego zwolnienia należy szukać w art. 13 Szóstej Dyrektywy Rady 77/388/EWG z 17 maja 1977 r. Przepis ten został prawie bez zmian transponowany do art. 135 Dyrektywy 2006/112/WE z 28 listopada 2006 r. (dalej: Dyrektywa 112), która weszła w życie 1 stycznia 2007 r. Zgodnie z art. 135 ust. 1 lit. a) Dyrektywy 112 państwa członkowskie Unii Europejskiej zwalniają z podatku transakcje ubezpieczeniowe i reasekuracyjne, wraz z usługami pokrewnymi świadczonymi przez brokerów ubezpieczeniowych i agentów ubezpieczeniowych.

Z załącznika do ustawy

1 stycznia 2011 r. weszła w życie ustawa z 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług. Przepisy nowelizacji uchyliły załącznik nr 4 do ustawy o VAT, zawierający wykaz usług zwolnionych od podatku i przenieśli uregulowania dotyczące tej tematyki bezpośrednio do ustawy. Do jej art. 43 ust. 1 dodano punkt 37, zgodnie z którym zwalnia się od podatku usługi ubezpieczeniowe, usługi reasekuracyjne i usługi pośrednictwa w świadczeniu usług ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych, a także usługi świadczone przez ubezpieczającego w zakresie zawieranych przez niego umów ubezpieczenia na cudzy rachunek, z wyłączeniem zbywania praw nabytych w związku z wykonywaniem umów ubezpieczenia i umów reasekuracji.

Przy określaniu zakresu zwolnień, które były wcześniej ujęte w załączniku nr 4 do ustawy o VAT, odstąpiono od ich identyfikacji przy pomocy klasyfikacji statystycznych, określając ich zakres z wykorzystaniem treści zapisów prawa unijnego i krajowego oraz orzecznictwa sądów. Jest to konsekwencją wprowadzenia

do ustawy o VAT art. 5a. Zgodnie z tym przepisem, od 1 stycznia 2011 r., jeżeli przepisy ustawy o VAT nie powołują symbolu statystycznego dla danego towaru bądź usługi, to nie identyfikuje się ich za pomocą klasyfikacji statystycznych.

Warto również zauważyć, że zgodnie z art. 43 ust. 13 ustawy o VAT, zwolnienie od podatku stosuje się także do świadczenia usługi stanowiącej element usługi wymienionej w ust. 1 pkt 7 i 37-41, który sam stanowi odrębną całość i jest właściwy oraz niezbędny do świadczenia usługi zwolnionej zgodnie z ust. 1 pkt 7 i 37-41. Niniejszego przepisu nie stosuje się jednak do świadczenia usług stanowiących element usług pośrednictwa, o których mowa w ust. 1 pkt 7 i 37-41 (art. 43 ust. 14 UPTU).

Co prawodawca miał na myśli

Największe problemy związane ze stosowaniem omawianego zwolnienia związane są przede wszystkim z zakresem objętych nim usług. Chodzi tutaj o zakres podmiotowy, jak i przedmiotowy. Zarówno bowiem prawodawca polski, jak i unijny, formułując zwolnienie dla świadczonych usług ubezpieczeniowych, usług reasekuracyjnych i usług pośrednictwa w świadczeniu usług ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych, nie określił konkretnie jakie czynności miał na myśli. Dyrektywa 112, ustawa o VAT oraz przepisy wykonawcze do niej nie definiują pojęcia usługi ubezpieczeniowej.

W takiej sytuacji właściwe powinno być odwołanie się do ustawy z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (dalej: UDU) oraz do ustawy z 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (dalej: UPU). **Patrz ramka**

Warto sięgnąć do wyroków TSUE...

Omawiając zakres przedmiotowy zwolnienia konieczne trzeba zwrócić uwagę na orzeczenie TSUE z 20 listopada 2003 r. (C-8/01), w którym Trybunał stwierdził, że „jeśli chodzi o pojęcie usług (transakcji) ubezpieczeniowych, to podstawowym elementem jest to, iż ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zamian za uprzednią zapłatę składki, zapewnić ubezpieczonemu, w przypadku zmaterializowania się pokrywanego ryzyka, usługę uzgodnioną w chwili zawarcia umowy. Ponadto istotną cechą tej usługi (transakcji) jest istnienie stosunku umownego pomiędzy świadczącym usługę ubezpieczeniową a osobą, której ryzyka są pokrywane przez to ubezpieczenie”.

Dla praktyków bardzo istotny może się również okazać wyrok TSUE z 3 marca 2005 r. (C-472/03), gdzie Trybunał ocenił, że czynności „back office”, w zakres których wchodzi m.in. przyjmowanie wniosków o ubezpieczenie, prowadzenie postępowania w zakresie zmian do umów oraz zmiany taryf, wydawanie polis, administrowanie nimi oraz rozwiązywanie umów ubezpieczenia, zarządzanie szkodami, ustalanie i wypłacanie prowizji pośrednikom ubezpieczeniowym, wykonywane na rzecz zakładu ubezpieczeniowego za wynagrodzeniem, nie są usługami pokrewnymi czynnościom ubezpieczeniowym dokonywanym przez brokera bądź pośrednika ubezpieczeniowego.

... oraz sądów administracyjnych

Z kolei Wojewódzki Sąd Administracyjny w Krakowie w wyroku z 8 marca 2012 r. (I SA/Kr 70/12) wskazał, że „wykonywane przez skarżącą spółkę usługi lustracji i likwidacji szkód mogą być traktowane jako pewna, dająca się wyodrębnić, całość. Równocześnie jest oczywiste, że każda z tych czynności odrębnie i wszystkie razem są niewątpliwie właściwe oraz niezbędne do wykonania usługi ubezpieczenia. Aby ubezpieczony mógł otrzymać odszkodowanie, niezbędne jest ustalenie, czy nastąpiło zdarzenie objęte umową ubezpieczenia, ustalenie rozmiaru szkody i wysokości świadczenia itp. (wyrok WSA w Łodzi z 20 grudnia 2011 r., I SA/Łd 1228/11). Reasumując stwierdzić należy, że skoro skarżąca spółka świadczy usługi, o których mowa we wniosku na rzecz zakładu ubezpieczeń, to usługi te - wbrew twierdzeniom organu - nie podlegają opodatkowaniu na podstawie art. 43 ust. 13 ustawy o podatku od towarów i usług”.

... i interpretacji podatkowych

Ponadto, w interpretacji ogólnej z 20 lipca 2012 r. (PT1/033/1/2/EFU/2012/PT-304) minister finansów zajął stanowisko w sprawie spornej kwestii likwidacji szkód majątkowych i wskazał, że zwolnieniu z VAT nie podlegają usługi stanowiące element (część składową) usługi finansowej lub ubezpieczeniowej, które nie są dla danej usługi finansowej lub ubezpieczeniowej właściwe, czyli specyficzne. W tym kontekście niektóre usługi wykonywane w ramach likwidacji szkód trudno jest uznać za specyficzne dla sektora ubezpieczeniowego, gdyż mogą one występować w innych niż ubezpieczenia dziedzinach życia. Przykładami takich usług są: zorganizowanie pomocy w miejscu zdarzenia, naprawa uszkodzonych rzeczy, wynajem samochodu zastępczego, holowanie uszkodzonego pojazdu, rezerwacja miejsca w hotelu, lustracja miejsca zdarzenia, ustalenie okoliczności powstania szkody, szacowanie szkody powstałej w czasie zdarzeń losowych, udzielanie poszkodowanym informacji o warunkach ubezpieczenia, czy przygotowanie dokumentacji dotyczącej zgłoszonego przez poszkodowanego zgłoszenia.

Zdaniem ministra finansów wymienione powyżej przykładowe usługi są czynnościami o charakterze czysto technicznym. W związku z tym nie są objęte zwolnieniem, o którym mowa w art. 43 ust. 13 ustawy o VAT, niezależnie od tego, czy są świadczone w imieniu i na rzecz zakładów ubezpieczeń, czy też na rzecz podmiotów niebędących zakładami ubezpieczeń. Natomiast niektóre czynności wykonywane w ramach procesu likwidacji szkód, określane ogólnie pojęciem „rozpatrywanie roszczeń”, które sprowadzają się w istocie do weryfikacji informacji wynikających z dokumentacji dotyczącej zaistniałego zdarzenia objętego ubezpieczeniem z zapisami polisy ubezpieczeniowej, prowadzonej w celu upewnienia się, czy posiadacz polisy ma prawo do składanego roszczenia i w jakiej kwocie ubezpieczyciel może uznać to roszczenie, mogą korzystać ze zwolnienia określonego w art. 43 ust. 13 ustawy o VAT. Wypełniają bowiem warunki określone w tym przepisie.

Jak ustalić zakres podmiotowy

Przechodząc do omówienia zakresu podmiotowego należy zauważyć, że usługi ubezpieczeniowe mogą być świadczone zarówno przez podmioty niebędące towarzystwami ubezpieczeniowymi, jak również przez podmioty prowadzące działalność ubezpieczeniową na podstawie przepisów o charakterze publicznoprawnym.

Problem zakresu podmiotowego zwolnienia z VAT usług ubezpieczeniowych rozstrzygnął TSUE w wyroku z 25 lutego 1999 r. (C-349/96). Sprawa dotyczyła świadczenia przez Card Protection Plan usług polegających na ubezpieczeniu od strat finansowych oraz innych negatywnych konsekwencji związanych ze zgubieniem kart kredytowych, kluczy, paszportu, dokumentów ubezpieczenia itd.

W wyroku TSUE stwierdził, że zwolnienie usług ubezpieczeniowych nie ma charakteru podmiotowego, a status podmiotu nie może mieć wpływu na klasyfikację transakcji z punktu widzenia stosowania zwolnienia z VAT. Trybunał uznał także, że zwolnienie usług ubezpieczeniowych przewidziane w art. 13 część B lit a VI Dyrektywy (art. 135 ust. 1 lit. a Dyrektywy 112) należy interpretować w taki sposób, że Państwa Członkowskie nie mogą ograniczyć tego zwolnienia wyłącznie do czynności świadczonych przez podmioty uprawnione na podstawie prawa krajowego do wykonywania działalności ubezpieczeniowej.

Działalność agentów

Warto również zwrócić uwagę na kwestię opodatkowania czynności wykonywanych przez agentów ubezpieczeniowych. Organy podatkowe już wielokrotnie zajmowały w tej sprawie stanowisko.

I tak, przykładowo Izba Skarbowa w Bydgoszczy w interpretacji z 12 października 2012 r. (ITPP1/443-928b/12/AT) stwierdziła, że wnioskodawca działając jako agent ma prawo stosować do tych usług zwolnienie od podatku przewidziane w art. 43 ust. 1 pkt 37 ustawy o VAT. Podobne stanowisko zajęła Izba Skarbowa w Poznaniu w interpretacji z 8 sierpnia 2011 r. (ILPP1/443-738/11-4/MS). Stwierdziła, że „czynności w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego wykonywane przez wnioskodawczynię posiadającą status agenta ubezpieczeniowego, korzystają ze zwolnienia od podatku w oparciu o przepis art. 43 ust. 1 pkt 37 ustawy o VAT, jako usługi pośrednictwa w świadczeniu usług ubezpieczeniowych, o ile wnioskodawczyni spełnia warunki określone w art. 7 ust. 1 oraz art. 9 ust. 1 ustawy o pośrednictwie ubezpieczeniowym”.

Pomocny dorobek Trybunału

Podsumowując, zwolnienie z podatku od towarów i usług dla usług ubezpieczeniowych ma bardzo długą historię w ustawodawstwie europejskim. TSUE wielokrotnie rozstrzygał bardzo istotne kwestie związane z tym zwolnieniem. Poza tym bogaty dorobek Trybunału w tej kwestii okazuje się pomocny przy rozstrzygnięciu spornych spraw na gruncie krajowym, gdzie niestety stanowiska organów podatkowych bywają zaskakujące i niejednolite.

Definicje pojęć z zakresu ubezpieczeń

Zgodnie z art. 3 ust. 1 UDU, przez **działalność ubezpieczeniową** należy rozumieć wykonywanie czynności ubezpieczeniowych związanych z oferowaniem i udzielaniem ochrony na wypadek ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych. Z kolei zgodnie z art. 3 ust. 3 UDU przez **czynność ubezpieczeniową** należy rozumieć m.in. zawieranie umów ubezpieczenia, umów gwarancji ubezpieczeniowych lub zlecenie ich zawierania uprawnionym pośrednikom ubezpieczeniowym w rozumieniu ustawy z 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym, a także wykonywanie tych umów. Ustęp 4 oraz 5 tego artykułu wymieniają czynności, które można uznać za czynności ubezpieczeniowe.

Zasady wykonywania **pośrednictwa ubezpieczeniowego** w zakresie ubezpieczeń osobowych i majątkowych sformułowane zostały przez ustawodawcę w UPU. Zgodnie z art. 2 ust. 1 tej ustawy, pośrednictwo ubezpieczeniowe polega na wykonywaniu przez pośrednika za wynagrodzeniem czynności faktycznych lub czynności prawnych związanych z zawieraniem lub wykonywaniem umów ubezpieczenia. Pośrednictwo ubezpieczeniowe może być wykonywane wyłącznie przez agentów ubezpieczeniowych lub brokerów ubezpieczeniowych.

Tomasz Kotoliński, prawnik w Kancelarii Prawnej Piszcz, Norek i Wspólnicy Spółka Komandytowa